

**ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У ЗАПРОВАДЖЕННІ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА РОЗГОЛОШЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ
З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ**

**EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES IN THE INTRODUCTION
OF CRIMINAL LIABILITY FOR DISCLOSURE OF INFORMATION
WITH LIMITED ACCESS**

Забезпечення захисту інформації – це спосіб запобігання несанкціонованому використанню цінних відомостей та уникнення порушень прав та інтересів їхніх законних власників. Особливої уваги у цьому контексті вартє питання розголошення інформації відповідними особами, яким ця інформація стала доступна тим чи іншим шляхом, та необхідність притягнення цих осіб до юридичної, у тому числі кримінальної відповідальності. КК України містить ряд складів злочинів (приблизний перелік статей: 111, 114, 132, 145, 159, 163, 168, 182, 209-1 (ч.2), 232, 232-1, 328, 330, 361-2, 381, 387, 422 КК України), які у складі діяння тим чи іншим чином визначають як злочинне діяння розголошення інформації з обмеженим доступом. Стан вітчизняного законодавства у сфері кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом бажає кращого. Вказане зумовлює необхідність дослідження досвіду зарубіжних країн з аналогічних питань, підходів до кваліфікації та вирішення теоретичних проблем задля відшукання альтернативних до існуючих концепцій чи глибшого наукового аргументування існуючих теоретичних надбань.

Статтю присвячено аналізу прогресивних, на думку автора, положень зарубіжного законодавства, особливостей конструювання норм-заборон, у контексті удосконалення українського кримінального закону. Автор порівнює тексти зарубіжних кримінальних законів між собою, а також із українським кримінальним кодексом. Визначено можливі шляхи вдосконалення вітчизняного кримінального закону та напрями подальших наукових розробок.

Зокрема, у жодному із проаналізованих автором кримінальних законів не міститься єдиного розділу, в якому були б сконцентровані усі юридичні склади кримінальних правопорушень у сфері розголошення інформації з обмеженим доступом. Окрім цього, помітна тенденція щодо «непрямої» імплементації у національне законодавство міжнародних вимог та рекомендацій, без створення нових розділів на кшталт розділу XVI КК України, а з огляду на вже наявні у законі юридичні склади кримінальних правопорушень. Прогресивними та такими, що не мають аналогів у вітчизняному кримінальному законі, на думку автора, є положення у зарубіжних кримінальних кодексах, які визначають обставини, що виключають протиправність розголошення інформації. Автор також підкреслює, що показовими з точки зору караності кримінальних правопорушень є положення КК Швейцарії, відповідно до яких за вчинення більшості юридичних складів кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації (зокрема, державної таємниці) передбачено однакові межі караності.

Ключові слова: розголошення таємниці, розголошення інформації з обмеженим доступом, таємна інформація, таємниця, інформація з обмеженим доступом, кримінальне правопорушення, злочин, оприлюднення інформації, державна зрада.

Ensuring the protection of information is a way to prevent the unauthorized use of valuable information and to avoid breach of the rights and interests of their lawful owners. Particular attention in this context worth to pay to issue of disclosure of information by the relevant individuals, to whom this information became available one way or another, and the need to bring these individuals to legal, including criminal liability. The Criminal Code of Ukraine contains a number of essential elements of crime (approximate list of articles: 111, 114, 132, 145, 159, 163, 168, 182, 209-1 (part 2), 232, 232-1, 328, 330, 361-2, 381, 387, 422 of the Criminal Code of Ukraine), which in one way or another as part of the action define as a criminal act the disclosure of information with limited access. The state of domestic legislation in the field of criminal liability for disclosure of information with limited access leaves a room for improvement. The pointed out predetermines the necessity of the investigation of the experience of foreign countries on similar issues, approaches to qualification and solving theoretical problems in order to find alternative to existing concepts or deeper scientific argumentation of existing theoretical achievements.

The article is devoted to the analysis of progressive, according to the author, provisions of the foreign legislation, features of construction of norms-prohibitions, in the context of improvement of the Ukrainian criminal law. The author compares the texts of foreign criminal laws with each other, as well as with the Ukrainian Criminal Code. Possible ways to improve the domestic criminal law and areas of further scientific researchers have been identified.

In particular, in any of the analyzed by the author criminal law there is no unified chapter, in which all the legal structures of criminal offenses in the field of disclosure of the information with limited access are concentrated. Except this, prominent trend on “indirect” implementation to the national legislation of international requirements and recommendations, without creating new chapters like chapter XVI of the Criminal Code of Ukraine, but in view of the existing in the law legal structures of criminal offenses. Progressive and those that do not have any analogues in domestic criminal law, according to the author, there are provisions in foreign Criminal Codes, which determine the circumstances that exclude the illegality of disclosure of information. The author also underlines that the provisions of the Criminal Code of Switzerland are illustrative from the point of view of punishment of criminal offenses, according to which for the commission of the majority of legal structures of criminal offenses on disclosure of information (including state secret) the same limits of punishment are provided.

Key words: *secret disclosure, disclosure of information with limited access, secret information, secrecy, information with limited access, criminal offense, crime, dissemination of information, treason against the state.*

Вступ. Інформація в сучасному світі – це стратегічний ресурс, вона стала об’єктом посягання злочинних намірів, а її захист від несанкціонованого використання, зміни або знищення набуває сьогодні першочергового значення.

Структурований і критичний аналіз положень зарубіжного кримінального законодавства в частині закріплення юридичних складів кримінальних правопорушень – розголошень інформації з обмеженим доступом, висвітлення їхніх переваг і хиб, є необхідною умовою для вдосконалення вітчизняного кримінального закону. Визначення ключових проблем, прогалин українського кримінального закону та розробка шляхів їх вдосконалення не можливе без вивчення досвіду виникнення та розвитку відповідних складів кримінальних правопорушень, зокрема, у країнах континентальної системи права.

Вивченню зарубіжного досвіду у сфері кримінальної відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом приділено увагу у дослідженнях П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, Т.Ю. Вислоцької, О.П. Горпинюк, Д.Ю. Кондратова, І.В. Красницького, Н.С. Кончук, Л.П. Медіної, Л.В. Мошняги, О.В. Прохницького, О.В. Сосніної, Т.Ю. Тарасевич, Д.С. Усова, М.І. Хавронюка, Г.В. Чеботарьової, Т.А. Чолан, С.С. Яценка. Однак деякі із вказаних праць не відбивають змін у кримінальних законах зарубіжних держав, інші не враховують мовних і техніко-юридичних особливостей.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення правового аналізу положень законодавства країн континентальної системи права у частині нормативного закріплення юридичних складів кримінальних правопорушень-розголошень інформації з обмеженим доступом, визначення особливостей конструювання норм-заборон.

Результати дослідження. Досліджену інформацію вважаємо за необхідне розподілити на такі смислові групи:

1) систематизація норм-заборон розголошення інформації у кримінальному законі

По-перше, варто виділити низку країн, кримінальний закон яких містить окремі розділи, у яких згруповано певні норми-заборони розголошення інформації, і які, у першу чергу, спрямовані на охорону приватної та професійної таємниці.

Зокрема, у КК Польщі міститься глава 33 під назвою «Злочини проти охорони інформації», до якої включено статті 265-266 КК Польщі, які передбачають кримінальну відповідальність за розголошення державної, службової та професійної таємниці [1, с. 102–103], а також за незаконний доступ до інформації особою, для якої вона не призначена (стаття 267), знищення чи пошкодження важливої інформації, у тому числі на електронному носії (статті 268, 269) [2].

КК ФРН, Австрії та Швейцарії містять схожі розділи під назвою «Порушення приватності та таємності» («Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs» – розділ 15 КК ФРН) [3], «Порушення приватної сфери і окремих професійних таємниць» («Verletzungen der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse» - розділ 5 КК Австрії) [4], «Злочини проти приватності та таємності» («Strafbare Handlungen gegen den Geheim- oder Privatbereich» – підрозділ 2 розділу 3 КК Швейцарії) [5], куди поміщено норми-заборони порушення таємниці листування, телекомунікацій, «комп'ютерні злочини», а також розголошення приватної чи комерційної таємниці особами певних професій (параграф 203 КК ФРН, параграф 121-122 КК Австрії) чи їх використання (параграф 204 КК ФРН, параграф 122 КК Австрії), здобуття з метою використання (параграф 123 КК Австрії).

Схожим за змістом до вказаних вище підходів є також параграф IV («Про посягання на таємницю») глави VII КК Франції («Про посягання на особистість»), який містить два підрозділи – про посягання на професійну таємницю і на таємницю повідомлень (статті 226-13, 226-14, 226-15) [6].

Однак важливо підкреслити, що нарівні із цими розділами та підрозділами у вказаних вище країнах існує ряд інших норм-заборон, які стосуються розголошення інформації, які не поміщені до цих розділів.

По-друге, примітною, на нашу думку, є тенденція щодо відмови від розділу про «комп'ютерні злочини». Зокрема, у КК Естонії 1961 року (у редакції 1992 року) існувала спеціальна глава 14 «Злочини у сфері комп'ютерної інформації і обробки даних» (статті 268–276). Проте естонський законодавець вирішив відмовитися від такого підходу, використавши шлях розмежування комп'ютерних злочинів залежно від сфери суспільних відносин, на які посягає злочинець: економічні, проти прав і свобод індивідуального суб'єкта, організаційні і проти інтересів держави і суспільства в цілому [7, с. 36].

Такий підхід, на думку В.В. Карпова, запозичено від австрійського законодавця, який, зі свого боку, імплементуючи в національне законодавство положення Конвенції про кіберзлочинність 2001 року, розділив передбачені в конвенції види злочинних посягань на існуючі розділи, не створивши нового, а саме у розділ 5 (Посягання на приватну сферу та професійні таємниці), розділ 6 (Посягання на чуже майно) – завдання шкоди чужому майну з метою збагачення, при використанні даних автоматизованої обробки (§148a), розділ 12 (Посягання проти надійності документів та доказів) – підrobка даних (§225a). Водночас заборони-розголошення містяться саме в першому із них [4].

Немає окремого розділу «комп'ютерних злочинів» і у КК ФРН, Швейцарії, Голландії, які також ратифікували Конвенцію про кіберзлочинність [5; 8]. Відповідні норми-заборони знайшли своє місце у описаних вище розділах щодо охорони приватності та таємності (Німеччина) та проти власності (Швейцарія).

М.І. Хавронюк окремо відзначає, що у КК Швеції взагалі відповідальність за вчинення комп'ютерних злочинів прямо не передбачена [9, с. 757]. На нашу думку, у цьому нічого дивного не було б, так як Швеція не ратифікувала Конвенцію про кіберзлочинність, хоча й підписала її 23 листопада 2001 року у Будапешті [10]. Водночас відповідальність за порушення (незаконний доступ до запису, зміна, стирання чи додавання запису у реєстр) таємниці даних, які містяться у автоматизованих системах, передбачена на рівні статті 9с глави 4 частини 2 КК Швеції з 1998 року [11].

2) опис діяння

Насамперед, аналізуючи зміст самих діянь-розголошень інформації, слід звернути увагу на межу правомірності та протиправності такого розголошення і існування відповідної вказівки у самому тексті кримінального закону.

Так, стаття 226-13 КК Франції передбачає кримінальну відповідальність за розкриття (révélation) інформації таємного характеру особою, яка володіє нею або в силу свого положення чи професії, або в силу посади чи тимчасово виконуваних обов'язків. Наступна же стаття 226-14 передбачає випадки, коли стаття 226-13 не застосовується: 1) у випадках, коли закон передбачає обов'язок чи дозволяє розкриття таємниці; 2) до особи, яка інформує судові, медичні чи адміністративні органи про зловживання чи жорстоке поводження, включаючи сексуальні посягання, про які стало відомо і які були направлені проти неповнолітнього віком до 15 років чи особи, яка не в стані захистити себе в силу свого віку, фізичного чи психічного становища; 3) до лікаря, який повідомляє з дозволу потерпілого, прокурора Республіки про жорстоке поводження, яке він встановив при виконанні своїх професійних обов'язків, що дозволило йому припустити вчинення насильницьких сексуальних дій будь-якого роду.

У контексті опису протиправності діяння цікавим видається застереження в абзаці 5 параграфа 121 КК Австрії, де вказано, що особа (медичний працівник, призначений судом чи іншим органом експерт) не може нести відповідальність за розголошення відповідної таємниці, якщо таке розголошення виправдано за формою та змістом публічним чи обґрунтованим приватним інтересом.

Крім того, на нашу думку, особливий науковий інтерес становить зміст державної зради та шпигунства за законодавством інших зарубіжних держав.

Так, варто звернути увагу на два різні склади державної зради за КК ФРН, Австрії та Швейцарії – «Hochverrat» (дослівно «висока зрада») та «Landesverrat» (дослівно «зрада батьківщини»). Розмежування між цими двома видами злочинів здійснюється за ознакою зовнішньої чи внутрішньої спрямованості. Так, «Hochverrat» передбачає насильницькі діяння всередині держави, коли як «Landesverrat» – ослаблює безпеку держави перед іншими державами і направлена на ненасильницьке повалення з підтримкою ззовні [12].

Наприклад, відповідно до статті 265 КК Швейцарії державною зрадою (Hochverrat) є насильницька зміна конституційного ладу, відокремлення території Швейцарії від Конфедерації чи території від кантону. Схожі діяння передбачено за параграфами 81, 82 КК ФРН, параграфом 242 КК Австрії.

Натомість за параграфом 94 КК ФРН (Landesverrat) передбачено кримінальну відповідальність за державну зраду, яка полягає в такому: «Хто зробить відкритою (offenbar bekanntmacht) державну таємницю чи дозволяє ознайомитися з нею (gelangen lassen) іноземній владі чи його посереднику, в іншому випадку, з метою поставити у невідгідне положення ФРН чи сприяти іноземній державі, якщо цим самим створюється небезпека настання тяжких наслідків для зовнішньої безпеки ФРН, буде покараний ...». Кваліфікуючими ознаками є зловживання службовим становищем особою, яка спеціально зобов'язана зберігати таємницю, а також настання особливо тяжких наслідків для зовнішньої безпеки ФРН. При цьому, слід відзначити, що визначення державної таємниці дається у параграфі 93 КК ФРН. Аналогічні умисні діяння за відсутності ознак державної зради кваліфікуються за параграфом 95 КК ФРН як відкриття (розголошення) державної таємниці, а необережне спричинення небезпеки зовнішній безпеці ФРН (розголошення спеціальному адресату державної таємниці) – за параграфом 97 КК ФРН, розголошення таємниці, яка не є державною таємницею, із загрозою зовнішній безпеці, – параграф 97а.

Змістом шпигунства (Landesverräterische Agententätigkeit) же є діяльність для іноземної влади, спрямована на отримання чи повідомлення державної таємниці, а також повідомлення іноземній державі чи його представнику про готовність займатися такою діяльністю (параграфи 98, 99 КК ФРН). Отже, саме розголошення державної таємниці не вважається шпигунством.

Аналогічно за КК Республіки Австрія окремими юридичними складами злочинів є зрада державної таємниці за абзацом 1 параграфа 252 («хто робить відомою чи доступною державну таємницю іноземній владі, над- чи міждержавній організації») та параграфами 254, 256 («умисне отримання доступу до державної таємниці, щоб зробити її відомою чи доступною іноземній владі, над- чи міждержавній організації та викликати при цьому небезпеку тяжких наслідків для обороноздатності чи зовнішніх зносин Австрії» та «створення чи управління на шкоду Республіці Австрії розвідувальної служби, чи допомога такій службі»).

Водночас варто звернути увагу, що параграф 252 має назву – «Зрада державної таємниці», однак на рівні абзацу 1 параграфа 252 спеціальна мета зашкодити державі законодавцем не вказана. Кримінальній відповідальності за абзацом 2 параграфа 252 підлягає особа, яка розголошує державну таємницю громадськості (Öffentlichkeit). Водночас тільки в разі, якщо йдеться про «факти, що загрожують конституції», має значення спеціальна мета – спричинити шкоду Республіці Австрія. Визначення відповідних фактів законодавець розмістив у наступному абзаці та окреслив їх як відомості, які свідчать про намагання усунути демократичну, федеральну чи правову структуру Республіки Австрія, відмінити її нейтралітет, відмінити, обмежити чи повторно порушити гарантоване конституцією право. Схоже застереження щодо «службової таємниці» містить абзац 3 параграфа 310 КК Австрії. На рівні параграфу 253 КК Австрії передбачена відповідальність за «усічений» склад злочину, а саме за порушення юридичного обов'язку зберігати державну таємницю, за якої таємниця може стати відомою іноземній владі, над- чи міждержавній організації.

Так само на рівні різних діянь статті 230 КК Швейцарії (Diplomatischer Landesverrat) розмежовано умисне розголошення таємниці, збереження якої потрібно на благо Конфедерації, іноземній державі чи його агенту, знищення та підробку доказів взаємин Конфедерації чи кантону з іноземною державою, та ведення переговорів уповноваженим представником з іноземним урядом на шкоду Конфедерації.

3) опис предмета злочину

Насамперед варто з'ясувати, чи має значення істинність самої інформації, яка розголошується. Так, шведський законодавець у статті 5 глави 19 частини 2 КК у тексті кримінального закону прямо вказує, що незалежно від того, чи є інформація правильною або ні, особа відповідає за шпionаж, якщо вона з ціллю надання допомоги іноземній державі без законних повноважень отримує, передає, надає чи іншим чином видає інформацію, яка стосується оборонних споруд, озброєння, запасів, імпорту, експорту, виробничих технологій ...». До речі, зміст державної зради відмінний від шпionажу і передбачає вчинення діяння з наміром поставити Королівство під іноземне керування чи залежність, відділити частину Королівства шляхом насильства, іншими незаконними засобами чи з іноземною допомогою (стаття 1 глави 19 частини 2 КК Швеції). В інших аналізованих кримінальних законах вказівку на допустимість розголошення недостовірної інформації як злочину розголошення, а не наклепу чи образи, не знайдено.

Окремо варто звернути увагу на тенденцію появи нових видів інформації з обмеженим доступом, які потребують кримінально-правової охорони на думку законодавців відповідних зарубіжних держав.

1) таємниця біологічного походження дитини.

У статті 511-10 КК Франції розміщена заборона розголошувати інформацію, яка дозволяє одночасно встановити людину чи пару, які здійснили дарування *гамет*, і пару, яка їх отримала. Таке правопорушення карається двома роками ув'язнення і штрафом у розмірі 30 000 євро. Схожа заборона, однак з іншим предметом злочину, міститься у статті 511-23 КК Франції: «Розголошення іменної інформації, яка дозволяє одночасно встановити пару, яка відмовилась від *ембріона*, і пару, яка його прийняла, карається трьома роками ув'язнення і штрафом у розмірі 45 000 євро». Санкції обох положень закону є однаковими. Окрім цього на всі правопорушення, передбачені у Главі I Розділу I Книги V КК Франції, поширюється норма статті 511-27: «Фізичні особи, винні у вчиненні злочинних діянь, зазначених у даній главі, піддаються додатковому покаранню у виді заборони на строк не більше десяти років виконувати професійну чи громадську діяльність, при здійсненні чи у зв'язку із якою було вчинено злочинне діяння». Також, відповідальності за такі злочини можуть нести і юридичні особи відповідно до статті 511-28 КК Франції.

2) таємниця закритого судового засідання

Відповідно до параграфа 353d КК ФРН той, хто всупереч законодавчій забороні зробить відкрите повідомлення (öffentliche Mitteilung) про судове провадження, за якої громадськість виключена, або про зміст службового документа по справі (пункт 1), або хто незаконно оприлюднить обставини справи всупереч судовій забороні розголошувати відомості (Schweigerpflicht), яка ґрунтується на законі, якщо ці відомості стали особі відомі у закритому судовому провадженні або із службового документа, який супроводжує справу (пункт 2), або обвинувальний акт чи інші службові документи кримінального провадження, провадження по проступках (Bußgeldverfahrens), дисциплінарного провадження, в цілому чи в значній частині відкрито повідомить, перед тим як вони будуть розглянуті в відкритому провадженні чи як буде закрито провадження, карається позбавленням волі до 1 року або штрафом. Окремо зауважимо, що окремого юридичного складу кримінального правопорушення за розголошення таємниці досудового розслідування КК ФРН не містить.

3) *таємниця дослідів над людьми*

Відповідно до диспозиції статті 321bis375 КК Швейцарії кримінальній відповідальності за статтею 321 підлягає той, хто оприлюднює професійну таємницю, яку він дізнався у зв'язку із його діяльністю щодо досліджень над людьми відповідно до Закону про дослідження над людьми від 30 вересня 2011 року. Однак особа не підлягає кримінальній відповідальності за розголошення відповідної інформації для дослідження захворювань людини та структури та функцій людського організму, якщо виконуються вимоги статті 34 Закону про дослідження людини від 30 вересня 2011 року, а відповідальний комітет з питань етики схвалив розкриття інформації. У пояснювальній записці до швейцарського закону про дослідження над людьми вказано, що його проект розроблявся в рамках організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а також Європейського Союзу (ЄС). Так само Комісія ЄС 17 липня 2012 р. розробила проект нового положення про клінічні випробування ліків до уваги Європарламенту та Ради. Цей проект розпорядження, включаючи норми, адаптовані до ризику має захисник попередню Директиву 2001/20 / ЄС. В рамках розробки проекту закону було використано вказану директиву [18, с. 9–10]. На перший погляд створення окремої статті доволі дивне, однак, скоріш за все, її існування виправдовується застереженням про правомірне розголошення інформації у випадках, передбачених ст. 34 закону.

Такі види складів злочинів для українського кримінального права є новими, їх можливе запозичення потребує детальнішого вивчення.

4) *опис суб'єктивних ознак*

Німецький законодавець доволі точно перелічує суб'єктів правопорушення за пар. 203 КК ФРН (розголошення чужої таємниці, яка стосується приватності, чи комерційної таємниці): 1) лікар, стоматолог, ветеринар, аптекар чи інша особа, яка належить до лікувальної справи, якій для здійснення діяльності потребується регульоване державою навчання; 2) психологи з визнанням державою науковим екзаменом; 3) адвокат, патентний повірений, нотаріус, захисник в упорядкованому державою провадженні, аудитор, податковий радник чи член відповідних офісів; 4) радник із питань шлюбу, сім'ї, виховання, молоді, алкогольної, наркотичної чи іншої залежності; 4а) радник із питань вагітності; 5) працівник визнаної державою соціальної служби чи соціальний педагог; 6) працівники приватної страхової компанії чи приватного медичного центру обробки інформації; а за абзацом 2 цього ж параграфа; 7) державна посадова особа чи європейська державна посадова особа; 8) публічний представник; 9) особа, яка виконує повноваження відповідно до права представництва персоналу (Personalvertretungsrecht); 10) член слідчого комітету при законодавчому органі федерації чи землі; 11) публічно призначений експерт; 12) особа, яка при виконанні наукового дослідження зобов'язана на підставі закону дотримуватися таємниці.

Водночас таємна інформація могла бути їм довірена чи іншим чином стала їм відома. Тобто, йдеться не лише про суб'єктів, яким напряму така інформація передається її власником, а також про будь-яку іншу особу, яка самостійно довідалася про неї, використавши відповідне службове чи професійне становище.

Так само в абзаци 4 параграфа 121 КК Австрії прямо зазначено, що до осіб, визначених в абзацах 1 та 3 цього параграфа, прирівнюються їхні помічники, навіть якщо вони не займаються професійною діяльністю, та особи, які беруть участь у цій діяльності з метою навчання.

Певну особливість щодо суб'єкта злочинів-розголошень позначав голландський законодавець, який виокремив серед усіх професійних та службових злочинів ті, які вчиняються публічним службовцем державної організації, що відає перевезенням пошти, телеграфної служби, особи, яка відповідальна за нагляд над службою телекомунікації. Так, вказані особи, хоча й мають певний доступ до засобів та знарядь, на яких розміщується охоронювана інформація, проте не мають прямого доступу до змісту інформації. Їхні дії караються як умисне і незаконне відкриття чи перевірка змісту листа, посилки тощо (стаття 372), їх знищення, привласнення, зміна їх змісту (стаття 373), умисне і незаконне розкриття змісту телеграфного повідомлення, умисне доставлення його не тій особі, яка має право на нього, знищення, привласнення чи зміна його змісту (стаття 374), умисне і незаконне перехоплення чи запис даних (стаття 374 bis) [9, с. 858]. Разом із тим, вказані норми були виключені із кодексу у 2006 році [8]. Однак аналогічні за змістом норми містить стаття 321ter КК Швейцарії.

Крім того, французький законодавець на рівні частини 2 статті 432-9 КК на один рівень із державними службовцями та особами публічної влади ставить співробітників установи, яка експлуатує телекомунікаційні мережі на підставі статті L. 33-1 Кодексу поштового зв'язку і телекомунікацій, особу, яка надає комунікаційні послуги. Саме злочинне діяння полягає в видачі наказу,

вчиненні чи співучасті у вчиненні, за виключенням випадків, передбачених законом, перехвату чи захоплення кореспонденції, яка передається за допомогою телекомунікацій, а також використання чи розголошення її змісту. Окрім суб'єкта злочину, вказівки на існування легальних випадків та розмежування на рівні тексту закону розголошення та використання змісту кореспонденції, слід звернути увагу також на те, що саме посягання має не «чистий» зовнішній характер, адже вказані особи в силу своєї професії мають певні засоби, використовуючи які можна ознайомитися зі змістом чужої кореспонденції. Посягання на кореспонденцію сторонніми особами (перелік діянь аналогічний) передбачено статтею 226-15 КК Франції. Водночас французький законодавець повідомлення змісту кореспонденції третім особам прямо називає розголошенням (divulgation).

Що стосується ознак суб'єктивної сторони, то, як вказувалось вище, для шпигунства характерна спеціальна мета, а службове розголошення інформації чи представниками певних професій доволі часто передбачає на рівні кваліфікуючих ознак корисливий мотив (частина 2 статті 326 КК Італії [13], абзац 3 параграфа 121 КК Австрії).

5) тяжкість та караність

Узагальнивши використані законодавцями зарубіжних країн різні класифікації кримінальних правопорушень (за ступенями, поділ на злочини, проступки і правопорушення тощо), слід відзначити, що кримінальні правопорушення щодо розголошення інформації з обмеженим доступом відносяться до найменш тяжких чи середньої тяжкості, окрім посягань на державну таємницю (зокрема, і як шпигунство). Показовим у цьому контексті, є положення КК Швейцарії, де за всі випадки розголошення інформації, за винятком ст. 179 та ч. 2 ст. 267, передбачені однакові межі караності – позбавлення волі на строк до 3 років або штраф.

Майже всі проаналізовані кримінальні правопорушення щодо розголошення інформації можуть передбачати покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Висновки. Проаналізувавши положення кримінальних законів деяких зарубіжних країн континентальної системи права, можна зробити важливі для подальших наукових розробок у напрямку вдосконалення КК України висновки. Зокрема, у жодному із проаналізованих кримінальних законів не міститься єдиного розділу, в якому були б сконцентровані усі юридичні склади кримінальних правопорушень у сфері розголошення інформації з обмеженим доступом. Хоча існують розділи, до яких поміщено норми-заборони порушення таємниці листування, телекомунікацій, «комп'ютерні злочини», а також розголошення приватної чи комерційної таємниці особами певних професій. Окрім того, помітна тенденція щодо «непрямої» імплементації у національне законодавство міжнародних вимог та рекомендацій, без створення нових розділів на кшталт розділу XVI КК України, а з огляду на вже наявні у законі юридичні склади кримінальних правопорушень. Прогресивними, на нашу думку, є положення у зарубіжних кримінальних кодексах, які визначають обставини, що виключають протиправність розголошення інформації (абзац 5 параграфа 121 КК Австрії, стаття 226-14 КК Франції тощо). Також варто зазначити, що в більшості із проаналізованих норм вказівка на можливість розголошення недостовірної інформації відсутня. Показовим із погляду караності кримінальних правопорушень є положення КК Швейцарії, відповідно до якого за вчинення більшої юридичних складів кримінальних правопорушень щодо розголошення інформації (зокрема, державної таємниці) передбачено однакові межі караності.

Список використаних джерел:

1. Станіч В.С. Кримінальний кодекс Республіки Польща / за ред. В.Л. Менчинського; переклад на українську мову В.С. Станіч К. : ОВК, 2016. 138 с.
2. Кримінальний кодекс Республіки Польща (Kodeks Karny). 1997. URL: https://www.legislationline.org/download/id/7354/file/Poland_CC_1997_en.pdf.
3. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина (Strafgesetzbuch). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/>.
4. Кримінальний кодекс Республіки Австрія (Strafgesetzbuch). URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb>.
5. Кримінальний кодекс Швейцарської конфедерації (Schweizerisches Strafgesetzbuch). URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/de.
6. Кримінальний кодекс Французької Республіки (Code pénal). URL: https://www.legislationline.org/download/id/8546/file/France_CC_am012020_fr.pdf.
7. Карпов В.В. Сравнительный анализ уголовного законодательства зарубежных стран в сфере компьютерных преступлений. *Уголовное право*. 2002. № 2. С. 33–36.

8. Кримінальний кодекс Королівства Нідерландів (Wetboek van Strafrech). URL: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf.

9. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

10. Конвенция о компьютерных преступлениях. Таблица подписей и ратификации договора 185 по состоянию на 24/01/2021. 2021. URL: https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/185/signatures?p_auth=pKPqlhg2.

11. Кримінальний кодекс Королівства Швеція (Brottsbalk). URL: http://www.sweden4rus.nu/rus/info/juridisk/ugolovnyj_kodeks_shvecii.

12. Klaus Weber (Hrsg.) Creifelds Rechtswörterbuch. München : Verlag C.H. Beck, 21, neu bearbeitete Auflage. 2014. – 1573 с.

13. Кримінальний кодекс Італійської Республіки (Codice penale). URL: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/10/14/dei-delitti-contro-la-pubblica-amministrazione>.

14. Кримінальний кодекс Російської Федерації. URL: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>.

15. Кримінальний кодекс Республіки Сербія. URL: <http://www.barkakanizsa.com/downloads/pdf/BTK.pdf>.

16. Кримінальний кодекс Естонської Республіки. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6462/file/Estonia_CC_as_of_2002_ru.pdf.

17. Кримінальний кодекс Угорщини. URL: http://www.police.hu/sites/default/files/2012_evi_c_torveny.pdf.

18. Entstehung der Humanforschungsgesetzgebung. *Bundesamt für Gesundheit*. URL: <https://www.bag.admin.ch/bag/de/home/medizin-und-forschung/forschung-am-menschen/entstehung-humanforschungsgesetz.html>.

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-2.39>

ФАСР І.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ ЩОДО ІНОЗЕМЦІВ

FORENSIC CHARACTERISTICS OF LUCRATIVE-VIOLENT CRIMES COMMITTED AGAINST FOREIGNERS

За результатами проведених досліджень сформовано криміналістичну характеристику корисливо-насильницьких злочинів, скоєних щодо іноземців, охарактеризовано зміст її основних елементів (предмета злочинного посягання, способу скоєння злочину, обстановки та слідової картини, особи потерпілого-іноземця та особи злочинця).

Спосіб скоєння корисливо-насильницьких злочинів щодо іноземців передбачає такі елементи: підготовку, безпосереднє скоєння, приховування. Під час підготовки здійснюється вибір і вивчення майбутньої жертви (застосовуються розвідувальні дії, суттєву роль відіграє віктимна поведінка іноземця); відбувається підбір засобів і знарядь скоєння злочину, розроблюється план злочинних дій, визначаються ролі співучасників, застосовуються заходи щодо забезпечення алібі. Безпосередній спосіб реалізації злочинного наміру залежить від виду конкретного злочину, однак він пов'язаний із застосуванням фізичного та психічного насильства. Особливим є те, що злочинці розраховують на тимчасовість перебування іноземця на території

© ФАСР І.В. – здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри криміналістики та судової медицини (Національна академія внутрішніх справ)